

Ново рухо електронског издања НСПМ

Било је крајње време – Нова српска политичка мисао најзад је добила нови сајт. Колико ће ново лице сајта допринети популаризовању институције НСПМ као уравнотеженог извора информација и говорнице за, пре свега у јавном дискурсу потиснуте и заборављене политичке опције, показаће време. Међутим, оно што ће остати забележено као најзначајнија промена, у светлу које ће све будуће „козметичке интервенције“ свакако бити од другоразредног значаја, јесте превођење писаног садржаја странице са латинице на ћирилицу. NSPM.rs се тако придружила малобројној, али срећом растућој групи интернет презентација које су читаоцима доступне на традиционалном (и службеном) српском писму – чиме су новости, ставови и анализе које се на њој могу прочитати у најмању руку добиле нови тон, ако не истовремено и нову тежину.

Овај симболичан догађај, који се припремао већ неко време, пао је, случајно, у исти епохални тренутак када је у негдашњој српској држави и југословенској федералној републици Црној Гори званично започело спровођење „стандардизације црногорског језика“, која ће сутра, између осталог, послужити и као мерило „колико је ко гради Црногорац“, те да ли је исти подобан за држављанство монтегринаске републике. Иако је „стандардизација“ тек започела, неки детаљи њеног исхода већ су познати – „црногорски језик“ пише се (и „увијек се писао“) латиничним писмом. Ово је очигледно већ сада, са унапред оформљеним службеним документима, где већ дуже време за ћирилицу нема места, па ће њен статус вероватно бити везан за „српску мањину“, као и за следбенике Митрополије црногорско-приморске Српске православне цркве – чији се статус унутар Црне Горе већ увелико јавно доводи у питање.

„Ћириличари“ и „свеједновци“

Ова два догађаја свакако су примерени разлози да се поново покрене питање ћирилице, њеног опстанка и разлога за њено чување, као и средстава којима би се то у савремено доба морало чинити. Међутим, док пројеката и иницијатива има напретек, вероватно је у српској јавности више него икад потребно да се питање очувања ћирилице

проблематизује и освести, будући да се оно пречесто занемарује, запоставља, игнорише, криво тумачи и поставља на потпуно погрешне темеље. Национално писмо је тако у наше доба доведено у веома незавидан положај, утолико гори јер се културно-друштвени ауторитети из петних жила труде само да постојање проблема заташкају, али никако и да се са њиме суоче лице у лице.

На први поглед, ћирилица је повлаштена у Србији. Она је „службено писмо“ гарантовано чланом 10. Преамбуле Устава Србије; самим тим, она се обавезно учи у школама и уџбеници за исте се обавезно штампају њоме; она се налази на саобраћајним знаковима, називима министарстава и на 80% телевизијских програма Медијског јавног сервиса Европске Србије (који финансирају сви грађани Србије). Истовремено, осим у случају шачице екстремних кроатофила, либерала и теоретичара грађанске катарзе (чији однос према ћирилици и тако није освештен), друштво се уопште не може делити на „ћириличаре“ и „латиничаре“, већ наизглед, искључиво на („екстремне“, „конзервативне“ и „нетрпељиве“) „ћириличаре“ и („опуштене“, „неоптерећене“, „толерантне“) „свеједновце“ – тј. оне који „са поносом“ истичу како Срби имају „два писма“, што их чини „богатијим“, „образованијим“ и „подложнијим лаком учењу страних језика“ од других народа.

Ствар се чини очигледном – назадни поборници ћирилице настоје укинути вишедеценијско наслеђе „српске латинице“ и тиме осакатити нашу омладину, онемогућујући им да читају књиге хрватских издавача, науче енглески језик или, не дај Боже, не буду у стању да прочитају да ли је напиток који купују „Пепси“ или „Кока-кола“. Браниоци ћирилице су наметљиви и деструктивни, они се мрште на тековине цивилизације као што су „билборди“, „компјутери“ и „ес-ем-ес четови“, у донкихотовском напору да их насилно сведу на писмене оквире који приличе старим пергаментима, свечаним дипломама и картонским кутијама. Са друге стране, „огромна већина толерантних грађана Србије“, за разлику од ових, „нема ништа против, ни ћирилице, ни латинице“, и са задовољством својој деци оставља могућност да „сама изабере“ којим ће се писмом, у којој прилици користити.

Комерцијалне (зло)употребе

Узмимо у обзир следећи пример. У све напреднијем жанру српске рекламе, ћирилица је, осим када су у питању хуманитарне акције и предизборне кампање, углавном приказана у негативном светлу и омаловажавајућем друштвеном контексту. Реклама за једног реномираног интернет провајдера показује пирата који покушава публику да убеди како ће „јефтино да премости“ интернет и прикључи се на „кабловску код комшије“. Будући да је тип шверцер и порески преступник, његова просторија је пуна фалсификоване робе –

парфема, одеће, беле технике – која се од „оригнала“ разликује само по томе што су натписи светских робних марки исписани, погађате, ћирилицом. И наравно, на крају се појављује модерни, насмејани запослени телекомуникационе компаније, који нуди податке о „најбржем“, „најповољнијем“ и, по свој прилици, „оригиналном“ интернету – што се све исписује на екрану, чиме друго, него латиницом.

Други пример, друга реклама: Један угледни такси превозник поручује својим потенцијалним муштеријама да у Београду има „разних такси превозника“, што се илуструје различитим духовитим сценама веслања чуном, испадања кофера и сл. Плени, међутим, сцена у којој несретну госпођу која жури на аеродром превози по земљаном путу Цига на једној од њихових карактеристичних „побеснели-Макс-машина“. Госпођа пада и посрће у корпи намењеној за превоз картона, мучећи се да задржи уз себе кофере по трузкавом путу, док испред возача, на видном месту на „возилу“, стоји истакнут натпис „Мој такси“ – ћирилицом, дакако. Закључно, госпођа радосна стиже на аеродром излазећи из новог Peugeotа (тако се пише, ако нисте знали!) са натписом тај и тај „taxi“, а врата јој придржава модерни, насмејани запослени такси предузећа, чији се подаци о попустима, тарифама и позивним телефонима, природно, укратко исписују на екрану латиницом.

Ове рекламе су само неукусни врх леденог брега – ако се изузме конзервативна уређивачка политика МЈЕС, све остале телевизије ћирилицом се користе, уопште узев, искључиво поспрдно. Све ударне емисије попут „Националног дневника“, „Полиграфа“ или преноса било које утакмице нужно се користе латиничним писмом. Ћирилица се користи било када се хоће подвући нечија примитивност, припростост или заосталост (по моделу Милета са Чубуре), било када се хоће подићи националној самосвести (ако је у питању нека културна манифестација од националног значаја), а тада се обично ћирилицом пише само наслов, а све остало – „као сав нормалан свет“.

„Кназ“ се пише са „нј“

Значајан талас латинизације долази кроз настојање да се у Србији образују препознатљиви месни „брендови“ (робне марке), где је све присутније стремљење за „подмлађивањем“ старих брендова, која редовно остварују контраверзан пријем у јавности. Један пример је Војвођанска банка, чији је ћирилични лого дан-данас симбол Трга Николе Пашића таман колико је „Кока-кола“ симбол њујоршког Тајмс сквера. Међутим, непосредно пре утапања у окриљу „Националне банке Грчке“ (која у својој

земљи и те како води рачуна о очувању грчког писма), Војвођанска је потрошила значајне новце на стварање „новог имиџа“, који је подразумевао и сличност до непрепознатљивости са свим другим банкама на тржишту. Ћирилица, као назадна и неподесна савременом пословању мења се латиницом, а препознатљиви соцреалистички „масни“ фронт мења са потпуно неодређеним и некарактеристичним латиничним. Да апсурд буде још већи, задржава се традиционални знак банке, стилизовано „ВБ“, при чему на рекламним плакатима нема нити једног словца које би могло указати неупућеном посматрачу да геометријски знаке има неке везе са словима, па још ћириличним.

KNJAZ MILOŠ

Међутим, рак-рана процеса „реимиџовања српских брендова“ свакако је национална кућа „Књаз Милош“, чија је минерална вода у више наврата проглашавана за највећи српски бренд. С поносом истичући своју скоро двовековну традицију, нужно повезана са српским националним идентитетом, носећи титулу и име првог српског савременог владара, ова вода деценијама се препознавала по карактеристичном грбу и још карактеристичнијем ћириличном натпису – који је, по српским кафанама, ресторанима и продавницама мешовите робе био једина права конкуренција свеprisутном „Кока-колином“ знаку. Флаша „Књаза“ имала је до скоро две етикете, попут, рецимо, било ког грчког производа. Једна је била на српском (ћирилицом), а друга на енглеском (латиницом). Енглеска етикета, наравно, има смисла само на енглеском говорном подручју, будући да трговински прописи сваке земље увозника инсистирају на постојању спецификација на службеном језику те земље. Имајући то у виду, а радећи на свом, доцније награђеном „новом дизајну“, компанија је етикету свела на један језик, наводно „srpski“, док је стари, препознатљиви знак ћушнула у залеђе, изнад кратког ћириличног натписа о томе како „Књаз Милош“ деценијама чува традицију, са фантастичним укусом лимуна и тд. Међутим, најновије, црвено издање овог пића, прилагођено потребама наградне игре „Живи као књаз“, потиснуло је сваки траг националног писма, а на традицију тужно подсећа само натпис на чепу „Knjaz Miloš – 1811“, иако је било шта што је у Србији могло настати 1811. могло бити исписано искључиво на славјано-сербском, који не зна за „њ“ и „z“, таман толико колико енглески не зна за „š“. Чему служи службено писмо?

Већ смо рекли да је чланом 10. Преамбуле Устава Србије ћирилично писмо дефинисано као службено у Републици Србији – у свим случајевима када припадници националних мањина не спроводе своје право да се користе властитим језиком (и писмом). Али шта сада то значи? Шта уопште значи „службено писмо“? Многи су од нас одрасли у убеђењу да, када неко каже да је у Бјелорусији службени језик руски, а у Мозамбику португалски, то значи у тим земљама на пијаци можеш причати како хоћеш, али захтев за кредит и оправдање за изостанак из школе мораш донети на руском/португалском. Ствари су се, међутим, закомпликовале, па се тако појавило нешто што се зове „језик администрације“ (у Бјелорусији бјелоруски, у Мозамбику португалски), наспрам „језика пословања“ (У Бјелорусији руски, у Мозамбику енглески). Устав Србије, међутим, ову дистинкцију не узима у обзир.

У контексту наведеног, могло би се рећи да је ћирилица у Србији „административно писмо“ – будући да се оно већином затиче у „службеним документима“, у смислу докумената које издаје држава – попут путних исправа, диплома или меница. Међутим, далеко од тога да је ово правило. Нове личне карте могу се, по жељи, издавати на латиници, као што припадници националних мањина имају право да им име буде исписано на матерњем језику. „Службена возила“ органа реда тек су од скоро украшена ћириличним натписима „Полиција“, и то у веома малом броју. Изузеци се нижу по министарствима, општинама, саобраћајним знаковима и путоказима, а свакако је најеклатантнији (и најсрамотнији пример) нових регистарских таблица, на којима ће истина, нетолерантним конзервативцима за љубав, стајати мала, мизерна, ћирилична шифра града, али ће зато словни део регистарске ознаке користити енглески алфавет, укључујући и знакове „x“, „w“ и „q“. Тако наше улице чека семантички урнебес типа „ŠA(ША)218-WF“, или „VA(BA)313-YG“, при чему је за штампање првог потребно употребити чак три различита кодна распореда, а у другом случају нема пролазника који регистарску ознаку неће прочитати као „ва-ба“, без икакве могућности да на основу саме ознаке констатује да је шифра у индексу ћирилична.

Истовремено, статистички стопроцентно сви рекламни билборди (осим предизборних) користе се искључиво латиницом. Деца којој толерантни родитељи „остављају на вољу“ да „пишу како хоће“ визуелно су са свих страна бомбардована латиницом и природно стичу утисак да са тобом нешто није у реду ако пишеш ћирилицом. То доводи до тога да у основној школи већина деце пише ћирилицом, да би у средњој школи масовно сви прешли на латиницу, док се на факултетима ћирилице по правилу придржавају, уз пар професора-легалиста, углавном искључиво „националисти“ и „назадњаци“, а и они из ината, протеста и бунта пре него из спонтане потребе да се „пише нормално“. Да не помињемо да је на тим истим факултетима (уз пар друштвено-хуманистичких изузетака, попут Филолошког или Правног), огроман и превасходан проценат уџбеника штампан латиницом и да су као такви уредно прошли „службену проверу“ надлежног Министарства. На неким факултетима, попут Медицинског или Организационих наука, ћирилица је ретка таман колико и арапско или грчко писмо, док још није утврђено да ли постоји неки „службени документ“ приватних универзитета попут „Мегатренда“ или „Сингидунума“ у коме се неко, макар и грешком, послужио „службеним писмом“.

Непотребно је истицати да исто важи за низ јавних и пословних институција попут школа, банака, предузећа, чак и дечјих забавишта! Службене декларације робе које пролазе службене инспекције штапају се у 98% случајева латиницом, службени уговори оверени у државним судовима одштампани су латиницом, често и без дијакритика, а многобројна службена обавештења које предузеће, у складу са законским обавезама мора да истакне („радно време“, „приступ забрањен“, „висок напон“ и сл.) бомбардују нас са сваког ћошка латиничним знацима. И не само то! На пример, званични регистар предузећа који је доступан јавности преко сајта републичке Агенције за привредне регистре потврђује да се, без обзира на вољу оснивача, име предузећа, као и

остали његови подаци, могу регистровати искључиво латиницом! Другим речима, ако неко хоће да региструје предузеће „Mystique“ или „Tweety“, ништа му неће стајати на путу – али ако жели регистровати било који ћирилични назив, овај ће нужно, у складу са потпуно непрозирним „унутрашњим регулативама“ Агенције бити преведено на латиницу. АПР иначе има одличан ћирилични сајт, али да би се користила његова база података (а то му је основна намена), мора се користити латиница. А ако наведено не потпада под „службену употребу“, шта потпада? И зар није „службени документ“ све што се, са печатом и потписом, ставља на увид административним службама и што те службе издају као своје званичне папире?

Немуште кампање заштите

При свему томе, напори друштава за заштиту ћирилице остављају веома слаб одјек у јавности, будући да се инсистирање на националном писму неприкривено везује за проказани „национализам“ и „озлоглашене“ организације попут „Двери“, „Образа“ или „1389.“. Чињеница је да многи од наступа ових група само доприносе утиску да је ћирилица та која „врши агресију“, а латиница „равнодушна, надмоћна и толерантна“. Дobar пример је кампања „Буди Србин – пиши ћирилицом“, која је потпуно неприхватљива са становишта елементарне политичке коректности, а узгред и контрапродуктивна. Она ћирилицу проглашава не за писмо Србије, већ за искључиво српско писмо, чиме обесхрабрује муслимане, Горанце, Влахе и друге етносе да се њиме користе. Истовремено, она буди одбојност код сваког Србина који поседује патриотска осећања, али их, силом прилика и због таквог образовног система, не везује нужно и искључиво за ћирилицу.

До сада се нико није позвао на Устав и гласно захтевао да се члану 10. Преамбуле прилагоде релевантни закони везани за службена документа у привреди, правосуђу и другде, регулативе везане за издаваштво и рекламирање – нити је до сада било јасног и унисоног позива да се у „брендирању Србије“ почне од главе и ћирилично писмо, иначе потекло са ових простора, прогласи за културну баштину првог реда. Истовремено, заштитнички напори превише су се ограничавали на употребу писма на службеном, „високом“ нивоу – не обраћајући пажњу на то шта деца жврљају по зидовима или шта студенти читају у уџбеницима, те које писмо тамо преовладава. Овакав приступ, уз претерано инсистирање на древним рукописима и хиљадугодишњој традицији, подарио је ћирици ореол музејског експоната, који многи добронамерни грађани Србије користе само „у свечаним приликама“ – као народну ношњу или трофејно оружје.

Национално писмо

Пише: Никола Танасић
среда, 08 октобар 2008 20:52

~~Српски језик је један од најбољих језика у свету. Он је један од најбољих језика у свету. Он је један од најбољих језика у свету.~~

~~Српски језик је један од најбољих језика у свету. Он је један од најбољих језика у свету. Он је један од најбољих језика у свету.~~

~~Српски језик је један од најбољих језика у свету. Он је један од најбољих језика у свету. Он је један од најбољих језика у свету.~~